

The Trojan War - ट्रॉयचे युद्ध

लेखक: ग्रीक कवी होमर

संक्षिप्त मराठी कथानक: प्रा. डॉ. बिंदुमाधव जोशी

प्रास्ताविक:

आपण गेले संपूर्ण वर्ष महान नाटककार शेक्सपियर यांच्या मोजक्याच पण असामान्य साहित्यकृतींचा आस्वाद घेतला. आता आपण इंग्लीश वाङ्मयाच्या विशाल सागरात प्रवेश करून त्यातील काही साहित्यकृतींचा परिचय करून घेणार आहोत. पूर्वेला भारतात वैदिक संस्कृती उदयास येत होती त्याच वेळी युरोपात ग्रीक संस्कृती जन्म घेत होती. महाभारतातील कौरव पांडव युद्ध जसे प्रसिद्ध आहे तसेच एक प्रसिद्ध युद्ध मध्यपूर्वेत झाले, त्याचे नाव आहे 'ट्रोजन युद्ध'. कौरव-पांडव युद्धाने 'महाभारताला' जन्म दिला; ट्रोजन महायुद्धाने 'इलियड' व 'ओडेसी' या दोन महाकाव्यांना जन्म दिला. या महाकाव्यांचा अभ्यास करण्यापूर्वी आपण या ट्रोजन युद्धाचे कथानक समजावून घेणार आहोत. ग्रीक संस्कृती व ग्रीक वाङ्मय ही सर्व जगात प्राचीन मानली जातात. या महाकाव्यांच्या द्वारे त्या संस्कृतींचा परिचय करून घेणे रोमहर्षक ठरेल.

कथानक:

मानवी जीवनाचा उगम व विकास ज्या ठिकाणी पाणी व जीवनावश्यक गोष्टी सहज उपलब्ध होत्या त्या ठिकाणी -- नद्यांच्या काठी व परिसरात -- झाला. या ठिकाणी मानवांनी वस्ती केली व तेथे गावे निर्माण झाली. या गावांचे स्वतंत्र अनुशासन - राजा, प्रजा, सैन्य वगैरे - यथावकाश विकसित झाले. सुरूवातीस देश, प्रांत, राष्ट्र अशा संकल्पना नव्हत्या. या सुरूवातीच्या मानव वसाहतीस शहर वसाहती - 'City States' - असे नाव होते. ग्रीक संस्कृतीची सुरूवात अशा 'City States' नी झाली व Troy, Thebe, Athens, Rome अशी शहरे त्यांची केंद्रे झाली. Troy ही त्यातील एक महत्त्वाची प्राचीन शहर वसाहत - समृद्ध, सामर्थ्यवान, सुसज्ज.

ट्रॉयचा सम्राट होता प्रायम नावाचा राजा. त्याला दोन मुलगे होते. थोरला हेक्टर शूर, पराक्रमी, व हुशार होता; आपल्या कर्णासारखा. धाकटा पॅरिस हा आपल्या करामतींनी व भानगडींनी जास्ती प्रसिद्धीस आला. तो जन्माला आला त्यावेळी भविष्य सांगणाऱ्यांनी 'याच्यामुळे ट्रॉयचे साम्राज्य रसातळास जाईल' असे भविष्य वर्तवल्यामुळे प्रायमने त्यास अर्भकावस्थेतच अरण्यात सोडून दिले. एका निपुत्रिक धनगर कुटुंबात तो वाढला. २०-२१ वर्षांचा पॅरिस मेंढ्या चारत रानावनात भटकत असताना एके दिवशी .....

स्वर्गात एका देवतेच्या लग्नप्रसंगी सर्व श्रेष्ठ कनिष्ठ देवता हजर होत्या. लग्नानंतर हास्यमौज करत हॉलमध्ये बसलेल्या असताना 'इरिस' [iris] नावाच्या एका कळलाव्या देवतेने (आपल्याकडील नारदासारख्या) एका बोथट बाणाला एक सोनेरी सफरचंद (golden apple) बांधून ते सर्वांच्या मधे ढकलून दिले. त्यावर एक लेबल लावलेले होते - 'To the Most Beautiful'. साहजिकच तो मान आपल्याला मिळावा म्हणून सर्व देवतांमध्ये चढाओढ सुरू झाली. थोड्या वेळातच दुय्यम दर्जाच्या

देवता मागे पडल्या व स्पर्धा तीन प्रमुख देवतांमध्ये केंद्रीभूत झाली: हेरा - सामर्थ्याची / सत्तेची देवता (goddess of Power), अथीना - बुद्धीची / शहाणपणाची देवता (goddess of Wisdom) व व्हीनस - सौंदर्याची देवता (goddess of Beauty). या तिघींमध्ये सुंदर कोण हा वाद काही केल्या सुटेना.

वर स्वर्गामधे हा वाद टोकाला पोचलेला असताना खाली पॅरिस मॅढ्या चारत झाडाखाली बसला होता. त्याला पाहताच एका देवतेने सुचवले की या निरागस मानव युवकाला या वादाचे न्यायाधीश नेमावे. तिघी देवतांना हा तोडगा मंजूर झाला. थोड्याच वेळात या तिघीजणी पॅरिससमोर नटून थटून येऊन उभ्या राहिल्या. सुंदर स्त्री कधीही न पाहिलेला पॅरिस या सौंदर्यवतींना पाहून भांबावून गेला. पॅरिसने आपल्या बाजूने निर्णय द्यावा म्हणून तिघींपैकी प्रत्येकीने त्याला आमिष दाखवायला सुरूवात केली. हेराने त्याला जगातील सर्वात सामर्थ्यवान सत्ताधीश करण्याचे आश्वासन दिले. अथीनाने त्याला जगातील सर्वात विद्वान, शहाणा, कीर्तिवान पंडित करण्याची खात्री दिली, तर व्हीनसने त्याला 'जगातील सर्वात सुंदर पत्नी' मिळवून देण्याचे वचन दिले.

तरूण पॅरिसला कीर्ती, सत्ता यांचे आकर्षण वाटले नाही, पण 'सर्वात सुंदर पत्नी' या आश्वासनावर तो भाळून गेला व त्याने व्हीनसच्या बाजूने निर्णय दिला. निर्णय होताच देवता अदृश्य होतात.

कालांतराने राजा प्रायम शिकारीसाठी अरण्यात आला असताना त्याची पॅरिसची गाठ पडते. त्याला हा देखणा युवक आवडतो. त्याच्या धनगर पित्याशी गप्पा मारताना पॅरिस हा आपलाच मुलगा आहे हे त्याच्या लक्षात येते व त्याला घेऊन तो ट्रॉयला येतो.

राजदरबारच्या रीतिरिवाजांची त्याला यथावकाश शिकवणूक मिळते व त्यात तो प्रवीण झाल्यानंतर प्रायम त्याला शेजारच्या शहर वसाहतींच्या प्रमुखांकडे ट्रॉयचा प्रतिनिधी म्हणून मैत्रीकारार करण्यासाठी पाठवतो. या प्रमुखांमध्ये तीन मुख्य असतात: अथेन्स ग्रीसचा ऍगामेन्न, स्पार्टाचा मेनीलॉस, व इथाकाचा युलिसेस. मेनीलॉस हा ऍगामेन्नचा धाकटा भाऊ असतो. मेनीलॉसच्या दरबारी त्याचा पाहुणचार घेत असताना पॅरिस व मेनीलॉसची सुंदर पत्नी हेलन यांचे प्रेम जुळते. या प्रेम जुळवण्यामध्ये सौंदर्यदेवता व्हीनस हिचा मोठा वाटा असतो, कारण तिने पॅरिसला सर्वात सुंदर पत्नी मिळवून देण्याचे आश्वासन दिलेले असते. हेलनला घेऊन पॅरिस ट्रॉयला येतो. मेनीलॉस तिला परत करण्याची मागणी प्रायमकडे करतो. ती मागणी फेटाळली जाते आणि युद्धाची ठिणगी पडते, हेच ते ट्रोजन युद्ध !

ऍगामेन्न, मेनीलॉस, व त्यांचे मित्र युलिसेस, नेस्टर वगैरे इतर राजे सर्व सैन्यानिशी जहाजातून समुद्र ओलांडतात व ट्रॉयवर हल्ला करतात. ग्रीक सैन्य मोठे असते व त्यांच्या सैन्यात ऍकिलीस नावाचा महापराक्रमी (आपल्या अर्जुनासारखा) योद्धा असतो. तो झ्यूस या देवेंद्राचा थेटिस या देवतेपासून झालेला मुलगा असतो. दहा वर्षे हे युद्ध चालते पण दोन्ही बाजू तुल्यबळ असल्याने व

मुख्यतः दोन्ही बाजूने देव यात सक्रिय भाग घेत असल्याने युद्धाचे पारडे कधी इकडे तर कधी तिकडे असे हेलकावे खात असते.

एँगामेम्ननचा सहकारी युलिसेस बुद्धिमान व चतुर असतो. हेक्टरच्या मृत्यूनंतरही युद्धाचा निकाल लवकर लागत नाही हे पाहताच तो फंदफितुरीचा मार्ग अवलंबतो. ट्रॉयमधल्या एका हेराला तो आपलेसे करून घेतो. त्याच्याकडून ट्रॉयच्या आतील सर्व रचना व योद्ध्यांची मनस्थिती जाणुन घेतल्यानंतर तो एक युक्ती लढवतो. Trojan Horse या नावाने ती प्रसिद्ध आहे.

एका कुशल ग्रीक सुताराकडून तो एक मोठा लाकडी घोडा बनवून घेतो. हा घोडा खूप मोठा व अतिशय आकर्षक असतो. आतून तो पूर्ण पोकळ असतो. त्याच्या पोटाला खाली एक गुप्त कळ असते, ती उघडून सुमारे शंभर शिपाई आत जाऊन दडून बसू शकतात व कळ फिरवून परत बाहेर येऊ शकतात.

घोडा तयार झाल्यानंतर युलिसेस एँगामेम्ननला सांगून सर्व ग्रीक सैन्य जहाजातून थोड्या अंतरावर नेऊन व आडोशाच्या जागी ती जहाजे उभी करण्यास सांगतो. रात्रीच्या काळोखात तो घोडा ट्रॉय शहराच्या बाहेर प्रवेशद्वाराजवळ आणून उभा केला जातो. आतमध्ये शंभर हुशार पराक्रमी ग्रीक योद्धे दडलेले असतात. सर्वजण दूर अंतरावर जाऊन सूर्योदयाची वाट पहात बसतात.

सूर्योदय होताच ट्रोजन सैन्य प्रवेशद्वार उघडून लढण्याच्या तयारीने बाहेर येतात, तो त्यांना पुढील रणांगण रिकामे दिसते, ग्रीक जहाजे कुठेही दृष्टिपथात दिसत नाहीत. दिसतो तो दाराबाहेरच उभा असलेला एक विशाल आकर्षक घोडा. त्यावर एक मोठा बोर्ड लटकवलेला असतो - 'शूर ट्रोजन सैनिकांना भेट'. ग्रीकांनी आपला पराभव मान्य केल्याची ही सर्व लक्षणे दिसताच ट्रोजन सैन्य हर्षभरित होऊन राजाला ते वृत्त सांगण्यासाठी परत फिरतात. परत जाताना आपले विजयचिन्ह म्हणून तो लाकडी घोडाही आत घेऊन जातात. घोडा खूप मोठा असल्यामुळे संरक्षक तटबंदी जागोजागी तोडावी लागते. विजयघोष करत सर्व सैन्य शहरात परत येते. शहराच्या प्रमुख चौकात तो घोडा उभा केला जातो. सैनिक व लोक विजय साजरा करण्यात मग्न होऊन जातात.

रात्री विजयोन्मादाच्या धुंदीत व दारूच्या नशेत सर्व ट्रॉयवासी गाढ झोपलेले असताना घोड्याच्या पोटात दडून बसलेले ग्रीक सैनिक बाहेर येतात, रात्रीच्या अंधारात परत आलेल्या ग्रीक सैन्याला प्रवेशद्वारातून व पडलेल्या तटबंदीतून आत घेतात. गाढ झोपलेल्या ट्रोजन नागरिकांना हा अचानक, अनपेक्षित हल्ला रोखणे अशक्य होते आणि ट्रॉयचा पराभव होतो. संपूर्ण ट्रॉय जाळून पोळून बेचिराख केले जाते. लुटालूट करून व राजघराण्यातील स्त्रियांना बंदी करून विजयी ग्रीक सैन्य युलिसेसचा जयजयकार करत परत फिरते.

सर्व ट्रोजन योद्धे युद्धात मारले जातात. ऍकिलीस पॅरिसकडून मारला जातो. युद्धानंतर हेलन आपल्या पतीकडे, मेनीलॉसकडे परत येते व सन्मानाचे जीवन जगते. ग्रीक सैन्याचे अधिपती आपापल्या सैन्यासह आपल्या मायदेशाकडे परत जायला निघतात, ट्रोजन युद्ध संपते.

ट्रोजन युद्ध ही ग्रीक इतिहासातली एक प्रसिद्ध घटना आहे. ती Trojan War, The Trojan Horse, Helen of Troy अशा विविध शीर्षकांखाली सांगितली जाते. या घटनेमध्ये देवतांनीही माणसांच्या बरोबरीने भाग घेतला, देवही माणसासारखेच मत्सर, राग, लोभ, सूड या भावनांनी ग्रस्त होते; त्यामुळेच हे युद्ध दहा वर्षे लांबले.

○○○○○-----○○○○○

आपल्या प्रतिक्रिया/सूचना कळवा:

Phone: 25881194

Email: joshi.bindumadhav@gmail.com